

บทที่ 3

เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475

ข้อความเบื้องต้น

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในพ.ศ.2475 นั้น มิได้เป็นไปโดยราบรื่น แต่เกิดการรวมกลุ่มของทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร เรียกว่า “ คณะราษฎร ” ก่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยมีได้เกิดจากความสมยอมพร้อมใจของฝ่ายสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการใช้กำลังทหารเข้ายึดอาคารสถานที่ บุคคลควบคุมตัวสมาชิกพระราชวงศ์บางพระองค์เป็นตัวประกันและการประกาศการปฏิวัติด้วยถ้อยคำกล่าวคำให้การบริหารราชการแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำรุนแรง กับ มีโทรเลขแจ้งไปยังพระมหากษัตริย์ว่า หากไม่สมยอมก็จะเปลี่ยนกษัตริย์องค์ใหม่เป็นสามัญชน หรือ พระบรมวงศานุวงศ์อื่น เป็นต้น อย่างไรก็ดี มีการวิจารณ์จากฝ่ายตรงข้ามว่า การปฏิวัตดังกล่าวเป็นเรื่องของ “ การชิงสุกก่อนห่ม ” โดยยังไม่ถึงเวลาเพราะราษฎรไม่มีความพร้อมในด้านการศึกษา ไม่มีความรู้ทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ไม่พร้อมที่จะควบคุมผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรและพระมหากษัตริย์ก็ได้ยกร่างรัฐธรรมนูญไว้แล้วโดยเตรียมจะประกาศใช้เมื่อฉลอง 150 ปีกรุงรัตนโกสินทร์

สาเหตุเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475

มีการกล่าวถึงสาเหตุปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญซึ่งพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ¹ หลายประการ ดังนี้

¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิด ความรู้ และอำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน , 2546), น. 84 “ไม่อาจแปลได้อย่างง่าย ๆ ว่า คือ ประชาธิปไตย เพราะฝ่ายเจ้าให้ความหมายในทางแคบ แปลว่าการปกครองแบบบริพัตร ฝ่ายผู้นำคณะราษฎรก็ไม่ได้ใช้คำดังกล่าวโดยตรง คณะราษฎรมุ่งหวังต้องการสถาปนาประชาธิปไตย แต่ต้องการรัฐธรรมนูญ และกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ”

1. ผลกระทบจากการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตกและปัญหาการพระราชทานรัฐธรรมนูญ

จากการที่ประเทศอังกฤษโดยจอห์นครอว์ฟอร์ด ได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่1 พ.ศ.2365 แล้วต่อมาในพ.ศ. 2369 อังกฤษยึดครองพม่าเป็นอาณานิคม และในสมัยรัชกาลที่4 พ.ศ. 2398 ไทยต้องทำสนธิสัญญาบาวริง ซึ่งเป็นสัญญาเสียสิทธิภาพนอกอาณาเขต ที่ศาลไทยไม่อาจชำระความแก่คนในบังคับของอังกฤษได้ รวมทั้งสหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศสได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย อย่างไล่เลี่ยกัน ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2405)ฝรั่งเศสยึดดินแดนภาคใต้ของเวียดนาม และปิดมาเขมรเป็นรัฐตกอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส ต่อมา พ.ศ. 2410ไทยเริ่มเสียดินแดนกัมพูชาให้ฝรั่งเศส

ดังนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2427 (ตรงกับ ร.ศ. 103) ได้มีกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ จำนวน 11 นายนำโดย พระบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ พระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิธาดา สมเด็จพระสวสดีวิศิษฎ์ และพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ซึ่งได้รับการศึกษาและมีแนวความคิดจากทางตะวันตก เห็นว่าบ้านเมืองตกอยู่ในอันตรายและมีสาเหตุ 3 ประการที่อาจจะทำให้เกิดอุปสรรคขัดขวางต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ นั่นคือ ประการที่หนึ่ง ชาติตะวันตกกำลังล่าอาณานิคม ประการที่สอง ขุนนางไม่ตั้งใจทำงาน ประการที่สาม การใช้อำนาจสิทธิ์ขาดของพระมหากษัตริย์แต่ผู้เดียว ไม่อาจแก้ไขปัญหาทั้งสามดังกล่าวได้ กลุ่มคณะบุคคลดังกล่าวจึงได้เข้าชื่อกราบบังคมทูล ขอให้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินให้ทันสมัยคล้ายคลึงกับประเทศที่เจริญแล้ว ซึ่งเป็นหนทางเดียวที่จะสามารถรักษากันเมืองเอาไว้ได้ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขหลายประการ ที่สำคัญคือ ขอให้เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด เพื่อเปิดโอกาสให้คนมีความรู้ ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ เพื่อให้มนุษย์มีความสุขเสมอ กัน ให้ราษฎรมีสิทธิเสรีภาพที่จะวิจารณ์เกี่ยวข้องกับข้อความทางการเมืองได้เสรี คนจะถูกจับด้วยอำนาจของกฎหมายเท่านั้น และ เลิกระบบเล่นพวก ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นด้วยกับข้อเสนอต่างๆ แต่ทรงแย้งว่า สภาพบ้านเมืองไทยยังไม่พร้อม ยังขาดคนมีความรู้ความสามารถและความกล้าหาญที่จะทำหน้าที่นิติบัญญัติถ่วงดุลกับพระราชอำนาจทางบริหารที่พระองค์ใช้อยู่²

ต่อมาพ.ศ. 2431 ในสมัยรัชกาลที่5 ไทยก็ได้เสียดินแดนสิบสองจุไทให้ฝรั่งเศส พ.ศ. 2435 เสีย 13 หัวเมืองให้ อังกฤษ พ.ศ. 2436 ฝรั่งเศสส่งเรือเข้ามาปิดอ่าวไทย เข้ายึดจันทบุรี หลวงพระบางได้และไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส พ.ศ. 2446ไทยเสียดินแดนฝั่งขวา

² สมบัติ ธีรวงศ์, การเมืองการปกครองไทย : พ.ศ. 1762- 2500, พิมพ์ครั้งที่3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, 2546), น. 381 - 382

แม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศสอีก แต่ได้จับทูลกลับคืน และในพ.ศ. 2451 ไทยเสียดินแดน ไทรบุรี กะลันตัน ตรังกานู ปะลิส ให้อังกฤษอีก³

อย่างไรก็ตามในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ได้มีการปฏิรูประบบราชการขนานใหญ่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แต่ก็มีกรเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญและรัฐสภาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เช่น มีข้อเสนอของเทียนวรรณในช่วง พ.ศ. 2443- 2451 เรียกร้องรัฐธรรมนูญและรัฐสภา และในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการเขียนบทความเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เปรียบความสำคัญของประเทศเป็นบริษัทซึ่งมีการมกรคือเหล่าเสนาอำมาตย์ และราษฎรคือผู้ถือหุ้นแล้ว แต่ควรต้องมีหนังสือบริษัทสนธิให้เป็นกิจจะลักษณะและเรียกร้องให้เร่งรัดจัดตั้ง“ปาลิเมนต์” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ก็ได้มีพระราชดำรัสต่อกระแสร้องรื้อดังกล่าวในพ.ศ. 2453 ความว่า “ฉันจะให้ลูกวิชาวมอบของขวัญแก่พลเมืองในทันทีที่ขึ้นสู่ราชบัลลังก์ในขณะที่สืบตำแหน่งกษัตริย์ กล่าวคือฉันจะให้เขาให้ปาลิเมนต์และคอนสติทิวชัน”⁴ ซึ่งในปีเดียวกันรัชกาลที่ 5 ก็เสด็จสวรรคตอย่างไม่มีใครคาดคิดเพียงพระชนมายุได้ 58 พรรษา

เมื่อมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2454 - 2468) ก็ได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญ หรือ รัฐสภาแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลที่กล่าวกันตลอด คือราษฎรยังไม่มีความพร้อม แต่พระองค์ได้ทรงตั้งดุสิตธานีที่พระราชวังดุสิต เป็นเมืองจำลองในระบอบประชาธิปไตยเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ครึ่ง มีการจัดตั้งสาธารณูปโภค มีสภา มีฝ่ายบริหารโดยพระองค์สวมบทบาทเป็นนายกรัฐมนตรี และมีฝ่ายค้าน ฝึกการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่“ดุสิตธานี” ก็ไม่อาจให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยแก่ราษฎรได้อย่างกว้างขวาง คงรู้เฉพาะในหมู่ข้าราชการบริพาร คนใกล้ชิด ทั้งพัฒนาการทางการเมืองระดับชาติเป็นไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากทรงสนพระราชหฤทัยในด้านการฟื้นฟูศิลปการละคร วัฒนธรรม ความรักชาติ และการดั่งกองเสือป่า

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 7)พระองค์ไม่ได้เตรียมพร้อมที่จะขึ้นครองราชย์โดยก่อนหน้านีมีพระเชษฐาถึง 3 พระองค์ ดังนั้นหลังจากครองราชย์แล้วจึงทรงตั้งคณะอภิรัฐมนตรี(องคมนตรี)จำนวน 5 พระองค์ ซึ่งล้วนเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์ และอภิรัฐมนตรีก็มีอำนาจเหนือเสนาบดีกระทรวง⁵ ทั้งพระองค์ทรงเล็งเลพระราชหฤทัยในการพระราชทานรัฐธรรมนูญ เนื่องด้วย

³ เรื่องเดียวกัน, น. 353 -356

⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 382-383

⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การปฏิวัติของสยาม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2535), น. 39 - 40

มีเสียงคัดค้านจากอภิรัฐมนตรี และพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายเรมอนด์ บี สตีเวนส์ ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ ชาวอเมริกัน และพระยาทัตยาณไมตรี (ฟรานซิส บี แชร์) ซึ่งรัชกาลที่ 7 มอบหมายให้ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเห็นตรงกันว่าร่างยังไม่พร้อม โดยนายเรมอนด์ บี สตีเวนส์นั้นได้แนะนำด้วยว่า ร่างไม่พอใจรัฐบาล ในประการสำคัญเกิดจาก ปัญหาเศรษฐกิจ มิใช่เกิดจากปัญหาเรื่องรูปแบบการปกครอง และแม้จะมีหลักฐานว่า รัชกาลที่ 7 ได้เตรียมพระราชทานรัฐธรรมนูญแล้วถึงสองฉบับ คือ ฉบับร่างของพระยาทัตยาณไมตรี กับฉบับร่างของนายเรมอนด์ บี สตีเวนส์ แต่รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับดังกล่าวมีเนื้อหาอย่างชัดเจนว่า อำนาจอิสระในแผ่นดินย่อมเป็นของกษัตริย์ โดยมีได้กล่าวถึงเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ⁷ ทั้งกรมพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งเป็นอภิรัฐมนตรีก็ได้ให้ความเห็นว่าเมื่อยังไม่มีรัฐสภาที่ไม่จำเป็นต้องมี นายกรัฐมนตรี มิใช่เป็นปัญหาสำคัญ หรือเป็นการแก้ปัญหายามให้ถูกต้อง สิ่งที่เป็นริบคว้น คือ การปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินให้มีประสิทธิภาพขึ้นกว่าแต่ก่อน⁸ จึงเป็นเรื่องที่มีได้ตอบสนองข้อเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญ แต่อย่างใด

2. เหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) สาเหตุการกบฏเริ่มมาจากความต้องการระบอบประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่แพร่เข้ามาในกลุ่มปัญญาชนที่ไปศึกษาต่างประเทศ และเห็นชาติตะวันตกมีความเจริญเพราะมีระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีตัวอย่างให้เห็นในเอเชียคือประเทศญี่ปุ่นที่พระเจ้าจักรพรรดิได้พระราชทานรัฐธรรมนูญ ทำให้ญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในปี พ.ศ. 2451 ประเทศจีนโดยดร.ซุนยัตเซน ก็ได้ทำการปฏิวัติโค่นล้มระบอบกษัตริย์ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

ในส่วนของทหาร ได้มีเหตุการณ์ที่บันทึกโดย ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์และร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ จากหนังสือ “หมอลือ ศรีจันทร์ ภาควิชาครั้งแรกของไทย ร.ศ.103” ว่า⁹ เหตุที่เข้าร่วมกบฏ เพราะในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ทหารของกรมทหารที่ 2 เกิดวิวาทกับมหาดเล็กของรัชกาลที่ 6 ขณะนั้นพระองค์ยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชกุมารและประทับอยู่ที่วังปารุสกวัน มหาดเล็กได้ตีศีรษะทหารของกรมทหารราบที่ 2 ทหารที่ถูกทำร้ายจึงวิ่งไปรายงานให้ ร.อ.โสม ฯ ผู้บังคับบัญชาทราบ แต่มหาดเล็กก็ยังตามไปทำทนายที่หน้ากองร้อย จึงถูกร.อ.โสม

⁶ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 1762- 2500, น. 406

⁷ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิดความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, น. 49

⁸ เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับการพัฒนาการรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2549), น. 111

⁹ โรม บุญนาค, คู่มือรัฐประหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยามบันทึก, 2549, น. 22 - 32

และพวกทหารหลายคนรุมทำร้าย มหาเล็กสู้ไม่ได้จึงวิ่งหนีเข้าวังปารุสกวันไป สมเด็จพระบรมฯ ทรงทราบเรื่อง จึงให้มีการสอบสวนและกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 ให้ทรงเมตตาทหารเหล่านั้น แต่รัชกาลที่ 5 และเจ้านายหลายพระองค์ รวมทั้งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ไม่ทรงเห็นชอบด้วยเพราะการเมตตาเป็นจารีตนครบาลที่เลิกใช้ไปแล้ว ควรใช้กฎหมายอาญาที่มีอยู่ แต่สมเด็จพระบรมฯ ไม่ยอม รัชกาลที่ 5 จึงจำต้องอนุมัติให้เมตตาตามที่ทูลขอ เรื่องนี้ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในวงการทหาร และนักเรียนนายร้อยทหารบกหยุดเรียน...เมื่อรัชกาลที่ 6 ขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงตั้งกองเสือป่า ทำหน้าที่ราชองครักษ์และกลไกแสดงความจงรักภักดีขึ้นซ้อนงานทหารและเป็นคู่แข่งกับทหาร เป็นการบั่นทอนจิตใจทหารอีก และต้องจ่ายเงินจำนวนมาก ในขณะที่เศรษฐกิจการคลังของประเทศไม่ดี รวมทั้งมีข้าราชการสำนักปฏิบัติหน้าที่ของนครบาลต่อข้าราชการและประชาชน นำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อพระเกียรติ ฉะนั้นในปี 2454 นี้ บรรดาแกนนำทหารหนุ่ม ได้แก่ ร้อยเอกทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์), ร้อยตรีเหรียญ ศรีจันทร์, ร้อยตรีจรูญ ษะตะเมษ, ร้อยตรีเนตร พูนวิวัฒน์, ร้อยตรีเปล่ง บุณโชติ, ร้อยตรี ม.ร.ว. แสง รัชนิกรและ ร้อยตรีเจียน อุทัยกุล จึงได้รวมกลุ่มเป็น “คณะพรรค ร.ศ. 130” ทหารที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเป็นสาธารณรัฐแบบจีนโดยไม่มีพระมหากษัตริย์ หรือยังคงมีพระมหากษัตริย์แต่ให้พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญแบบญี่ปุ่น พร้อมมีคำขวัญว่า “เสียชีพ ดีกว่าเสียชาติ” และวางแผนที่จะลอบปลงพระชนม์รัชกาลที่ 6 แต่ความแตกเสียก่อนเพราะร้อยเอกสินัด โยธารักษ์(ยุทธ คงอยู่) ผู้ถูกจับฉลากเพื่อทำหน้าที่ลอบปลงพระชนม์เกิดความกลัว ได้นำความกลับไปเปิดเผยต่อเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ในที่สุดกลุ่มกบฏจึงถูกจับรวม 91 คน และถูกลงโทษจำคุก 23 คน ต่อมาก็ได้รับพระราชทานอภัยโทษ ในปี 2475 ซึ่งกล่าวกันว่าการเคลื่อนไหวของกบฏ ร.ศ. 130 ได้ปลุกกระแสความคิดประชาธิปไตยในประเทศไทยให้ตื่นตัวจนมาถึงการปฏิวัติ 2475 ด้วย¹⁰ และคณะราษฎรถือว่ากบฏ ร.ศ. 130 นี้เป็นกลุ่มบุกเบิกรุ่นพี่

3. ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

ในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลประสบกับปัญหาการคลัง เกิดมีการขาดดุลอย่างมากในบัญชีงบดุลรายรับรายจ่ายของแผ่นดิน รายได้แผ่นดินเพิ่มขึ้น 23.6 % ส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้นปีละ 52.6% รัชกาลที่ 6 ทรงใช้จ่ายเงินอย่างมากในด้านต่างๆ เช่นเกี่ยวกับพระราชวงศ์ การจัดตั้งกองเสือป่า การจัดงานพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่สอง การสร้างพระราชวังต่างๆ ทางตะวันตกของอ่าวไทย และการลงทุนธุรกิจเดินเรือ ...พระองค์ต้องกู้เงินจากต่างประเทศ เป็นการส่วนพระองค์ด้วย เมื่อสวรรคต พ.ศ. 2468 ทรงมีหนี้ห้าล้านห้าแสนกับเอกชนและมีหนี้อีก

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 32

สี่ล้านหกแสนบาท เป็นเงินที่เบิกล่วงหน้าจากท้องพระคลัง... หนังสือพิมพ์ได้วิจารณ์การใช้จ่ายของพระองค์และการขาดความสนพระราชหฤทัยในการบริหารราชการแผ่นดินและเห็นว่ารัฐบาลในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง¹¹ ประกอบกับเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในปี 2472 เป็นต้นมา รัฐบาลในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขาดความชำนาญในการบริหารเศรษฐกิจ และมีการดำเนินนโยบายในสมัยรัชกาลที่ 7 โดย ดัดทอนรายจ่ายและให้ข้าราชการออกก่อนกำหนด ดัดเงินเดือนทหาร ข้าราชการ และเพิ่มการเก็บภาษีอากร สร้างความไม่พอใจต่อการบริหารงานของพระมหากษัตริย์ยิ่งขึ้น เป็นสาเหตุหนึ่งของการยึดอำนาจรัฐใน พ.ศ. 2475

ข้อเท็จจริงอีกด้านหนึ่ง คือ การเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีทั้งการเกิดฝนแล้ง อุทกภัย ทำให้ผลผลิตข้าวตกต่ำขึ้นเรื่อยๆ และความผูกพันทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ ทำให้ต้องยอมจำนนต่อการค้าขายในระบบทุนนิยมโลก รวมทั้งการกำหนดราคาสินค้าและการแลกเปลี่ยนในระบบมาตรฐานทองคำใน พ.ศ. 2469 (มยุรี นกยูงทอง, ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในสมัยพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520) ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถควบคุมเศรษฐกิจได้ และรัฐบาลจัดสรรเงินไปในทางป้องกันประเทศและราชสำนักมากไปขาดความสนใจในการลงทุนพัฒนา เกิดปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ทำให้รัชกาลที่ 7 ไม่มีทางเลือกต้องดัดทอนรายจ่าย แต่เงินเดือนของอภิรัฐมนตรี ที่โดยมากเป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงไม่ถูกตัด ครั้งหนึ่งมีเงินเพิ่มด้วย (ชาญชัย รัตนวิบูลย์, บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2519)”¹² นอกจากนี้ เสนาบดีสภาก็ไม่อนุมัติให้ขึ้นเงินเดือนทหาร ทำให้ทหารไม่พอใจและเห็นว่าพระมหากษัตริย์อ่อนแอตกอยู่ใต้อิทธิพลของพระบรมวงศานุวงศ์ และเกิดความขัดแย้งระหว่างทหาร กับ เจ้านายชั้นสูงมากยิ่งขึ้น¹³ ทั้งเห็นว่ามีวาทะไม่เสมอภาคทางสังคมระหว่างพระบรมวงศานุวงศ์ กับ คนธรรมดา โดยที่พระบรมวงศานุวงศ์มีตำแหน่งที่ใหญ่โต แต่สามัญชนมีโอกาสน้อยกว่า โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไปทรงทำงานอยู่ใน 9 กระทรวง จำนวน 144 พระองค์ และเป็นระดับเสนาบดี หรือรัฐมนตรี 6 พระองค์ จากจำนวนทั้งหมด 9 กระทรวง (บันทึกของพระยาทรงสุรเดช)¹⁴ ทำให้เป็นสาเหตุความไม่พอใจที่จะให้พระมหากษัตริย์ปกครองประเทศในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต่อไป

¹¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ ซิลค์เวอร์, 2546), น. 313 - 318

¹² นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิดความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, น. 52 - 53

¹³ สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, การเมืองการปกครองไทย : พ.ศ. 1762 - 2500, น. 421

¹⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การปฏิวัติสยาม 2475, น. 40

4. แนวความคิดของกลุ่มบุคคลที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

เกิดการรวมตัวของนักเรียนไทยในต่างประเทศที่ได้รับความรู้ทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยโดยเห็นว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ กลุ่มที่รวมตัวกันได้นี้เรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” มีนายปรีดี พนมยงค์ และร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ซึ่งเคยรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทในรัชกาลที่ 6 มาก่อน เป็นแกนนำสำคัญ และมีการประชุมอย่างเป็นทางการในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2470 ที่ ประเทศฝรั่งเศส รวม 7 คน คือ

1. นายปรีดี พนมยงค์
2. ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี
3. ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี
4. หลวงศิริราชไมตรี
5. ร.ท.แปลก จิตตะสังกะ (หลวงพิบูลสงคราม)
6. นายตัว ลพานุกรม
7. นายแนบ พหลโยธิน

และตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ประสานงาน เมื่อบุคคลเหล่านี้กลับมามีประเทศไทยก็ได้ชักชวนบุคคลต่างๆ ทั้งที่เคยไปศึกษาต่อในต่างประเทศ และในสายทหารและสายงานต่างๆ เข้าร่วมกระบวนการเป็นผู้นำ

ผู้นำสายทหารบก ได้แก่

- 1) พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) หัวหน้าสายทหารบก
- 2) พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน)
- 3) พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ)
- 4) พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น)
- 5) พ.ต.หลวงพิบูลย์สงคราม (แปลก จิตตะสังกะ)

ผู้นำสายทหารเรือ ได้แก่

- 1) น.ต.หลวงสินธุสงครามชัย หัวหน้าสายทหารเรือ
- 2) น.ต.หลวงศุภชลาศัย
- 3) ร.อ.หลวงสัจจวรยุทธกิจ
- 4) ร.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

ผู้นำสายพลเรือน ได้แก่

- 1) นายทวี บุญยเกตุ
- 2) นายบรรจง ศรีจรูญ
- 3) นายประเสริฐ ศรีจรูญ
- 4) นายประวัติ ศรีจรูญ
- 5) นายเข้ม มุสตาฟา
- 6) นายการิม ซาฟีอี
- 7) นายตัว ลพานุกรม
- 8) ม.ล.อุดม สนิทวงศ์
- 9) ม.ล.กรี เดชาดิวงศ์ (หลวงเดชาดิวงศ์รวาวัฒน์)
- 10) นายสพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา (หลวงสุนทรเทพหัสดิน)
- 11) นายเล้ง ศรีสมวงศ์
- 12) นายทอง อภัยวงศ์ (หลวงโกวิทอภัยวงศ์)
- 13) นายสวัสดิ์ โสภิต
- 14) นายจิตตะเสน ปัญจะ
- 15) นายเอก ลูกโป๊ก
- 16) นายสุรินทร์ ชินนัย
- 17) นายศิริ ชาดินันท์

ดังนั้นการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 จึงเกิดจากการร่วมมือจากฝ่ายทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนรวมทั้งผู้คนที่อยู่ใกล้ชิดรับใช้เบื้องพระยุคลบาทซึ่งที่กล่าวมาแล้วบุคคลเหล่านี้ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) ตามแบบหลายประเทศในยุโรป ซึ่งเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วคิดว่าบ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วโดยมิได้คิดที่จะลบล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ เพียงแต่ต้องการลดพระราชอำนาจลงมาอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แยกพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ออกจากฝ่ายบริหารและเป็นคนละส่วนกัน โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และมีผู้แทนราษฎร ทำหน้าที่เป็นปากเสียงของราษฎร¹⁵ อย่างไรก็ตามการปฏิวัติครั้งนี้ก็ได้เป็นไปโดยราบรื่น มีการใช้กำลังทั้งทหารจำนวนมาก เข้าชุมนุมรวมตัวที่ลานพระบรมรูปทรงม้า มีรถถังขนาดเล็ก และขนาดกลาง ปืนกลเบา ปืนเล็กยาว และรถบรรทุกพร้อม พันเอกพล

¹⁵ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, กรณี ร. 7 ทรงสละราชสมบัติ, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549), น. 32

พลพยุหะเสนา หัวหน้าคณะราษฎรฝ่ายทหารได้อ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1¹⁶ ร่างโดย นายปรีดี พนมยงค์ มีใจความสำคัญดังนี้

“ราษฎรทั้งหลายเมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชย์สมบัติสืบต่อจากพระเชษฐา นั้น ในขั้นต้นราษฎรบางคนได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่นี้คงจะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่การก็ทำได้เป็นไปตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์คงทรงอำนาจเหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอไร้คุณความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้าง ซื้อของใช้ในราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลาญเงินของประเทศ ยกพวกเข้าจี้ให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม ดังที่จะเห็นได้จากความตกต่ำในทางเศรษฐกิจและความฝืดเคืองในการทำมาหากิน ซึ่งพวกราษฎรได้รู้กันอยู่โดยทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมายมิสามารถแก้ไขให้ฟื้นขึ้นได้ การที่แก้ไขไม่ได้ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์นี้มิได้ปกครองประเทศเพื่อราษฎรตามที่รัฐบาลอื่น ๆ ได้กระทำกัน รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไพร่บ้าง ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เครื่องจானไม่นับว่าเป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้นแทนที่จะช่วยราษฎรกลับพากันทำนาบนหลังราษฎร จะเห็นได้ว่าภาษีอากรที่บีบคั้นเอามาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้หักเอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่งเป็นจำนวนหลายล้าน ส่วนราษฎรสิกว่าจะหาได้แม้แต่เล็กน้อยแทบเหลือคณากระเด็น ถึงคราวเสียเงินราชการหรือภาษีใด ถ้าไม่มีเงินรัฐบาลก็ยึดทรัพย์หรือใช้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกินกันเป็นสุข ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากเช่นนี้ นอกจากพระเจ้าซาร์และพระเจ้าไกเซอร์เยอรมัน ซึ่งชนชาตินั้นได้โค่นราชบัลลังก์เสียแล้ว

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างไม่ซื่อตรงต่อราษฎร เป็นต้นว่า หลอกว่าจะบำรุงการทำมาหากินอย่างโน้นอย่างนี้ แต่ครั้นค่อยๆ ก็เหลวไป หาได้ทำจริงจึงไม่มีหน้าซำกล่าวคำมั่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้กินว่าราษฎรยังมีเสียงการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรยังโง่ คำพูดของพวกรัฐบาลเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ถ้าราษฎรโง่ เจ้าก็โง่ เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงเจ้านั้นไม่ใช่เพราะโง่เป็นเพราะขาดการศึกษาที่พวกเจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่าเมื่อราษฎรได้มีการศึกษาก็จะรู้ความชั่วร้ายที่ทำไว้ และคงจะไม่ยอมให้ทำนาบนหลังคน

¹⁶ สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย : พ.ศ. 1762 – 2500, น. 468 - 472

ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศนี้เป็นของราษฎรไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่ เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสรภาพพ้นจากมือ ข้าศึก พวกเจ้ามีแต่หุบมือเปิบ และกวาดรวบรวมทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงิน เหล่านี้เอามาจากไหน จะเอามาจากราษฎร เพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง บ้านเมือง กำลังอัธคัตต์ผิดเคือง ชวนาและพ่อแม่ทหารต้องทิ้งนาเพราะทำไม่ได้ผล รัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลไล่คนงานออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนเรียนเสร็จแล้วและทหารปลดกองหนุน แล้วไม่มีงานทำ จะต้องอดอยากไปตามยถากรรม เหล่านี้เป็นผลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย บีบคั้นข้าราชการผู้น้อย นายสิบและเสมียน เมื่อให้ออกจากงานแล้วก็ไม่ให้เบี้ยบำนาญ ความจริงควรเอาเงินที่กวาดรวบรวมไว้มาบำรุงบ้านเมืองให้คนมีงานทำ จึงจะสมควร ที่จะสนองคุณราษฎรซึ่งได้เสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้ร่ำรวยมานาน แต่พวกเจ้าก็หาได้ทำ อย่างใดไม่ คงสูบเลือดกันเรื่อย ๆ ไป เงินเหลือเท่าใดก็เอาไปฝากต่างประเทศคอยเตรียม หนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรม ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก การเหล่านี้ย่อมชั่วร้าย

เหตุฉะนั้นราษฎร ข้าราชการทหารและพลเรือนที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้าย ของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว จึงรวมกำลังกันตั้งเป็นคณะราษฎรขึ้น และได้ยึดอำนาจของกษัตริย์ ไว้ได้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่าการที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้ โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดย มีสภา จะได้ช่วยกันปรึกษาหารือหลาย ๆ ความคิด ดีกว่าความคิดเดียว ส่วนผู้เป็น ประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งชิงราชสมบัติ ฉะนั้นจึงได้ อัญเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายธรรมนูญ การปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากด้วยความเห็นของสภา ผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความประสงค์นี้ให้กษัตริย์ทราบแล้ว เวลานี้อยู่ใน ความรับตอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนด โดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะ ถูกปลดอำนาจลงมา ก็จะได้ชื่อว่าทรยศชาติ และก็เป็นการจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีการ ปกครองอย่างแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญซึ่งสภา ผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งขึ้น อยู่ในตำแหน่งตามกำหนดกาลเวลาตามวิธีนี้ ราษฎรพึงหวัง เถิดว่า ราษฎรจะได้รับความบำรุงอย่างดีที่สุด ทุก ๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศเรา เป็นประเทศที่อุดมอยู่แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้าได้รวบรวมไว้จากการ ทำนาบนหลังคนตั้งหลายล้านมาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะต้องเฟื่องฟูขึ้นเป็น แม่นมั่น การปกครองซึ่งคณะราษฎรจะถึงกระทำการก็คือ จะต้องจัดวางโครงการอาศัยหลัก วิชา ไม่ทำเหมือนคนตาบอดเช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายทำมาแล้ว และพร้อม กันนี้ก็ได้เสนอ “หลัก 6 ประการของคณะราษฎร ได้แก่

- (1) จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศให้มั่นคง
- (2) จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุด
- (3) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำจะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
- (4) จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกันไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่
- (5) จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพมีความเป็นอิสระเมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น
- (6) จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลายจงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้ทำกิจอันจะคงอยู่ชั่วดินฟ้านี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายที่ตั้งอยู่ในความสงบและตั้งหน้าทำมาหากิน อย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร การที่ราษฎรช่วยคณะราษฎรนี้เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยตัวราษฎร บุตร หลาน เหลนของตนเอง ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะมีงานทำไม่ต้องอดอยาก ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสของพวกเจ้า หมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่ง que ทุกคนปรารถนาคือ ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า “ศรีอาริย์” นั้น ก็จะพึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า”

จากนั้นได้มีการส่งกำลังเข้า ควบคุมสถานที่สำคัญหลายแห่ง มีการตัดสายโทรศัพท์ และการใช้กำลังพร้อมอาวุธควบคุมพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตเป็นตัวประกัน และพลโทพระยาสิทธิราชเดชไชย (สวาท บุนนาค) เสนาธิการทหารบก ส่วนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตไปยังพระราชวังไกลกังวล คณะราษฎรยึดได้เฉพาะเขตในกรุงเทพมหานคร นั้น จะนั้นในทางหัวเมืองจึงมีการต่อต้านนำโดยพลตรีหม่อมเจ้าทองทิมาฯ ทองใหญ่ พลตรีพระยาอนุภาพไตรภพ ผู้บัญชาการทหารนครราชสีมา พลตรีหลวงชำนาญยุทธศาสตร์ (ต่อมาคือ จอมพลผิน ชุณหะวัณ) ซึ่งพยายามจะเคลื่อนกำลังทหารจากปราจีนบุรี นครราชสีมา มาปราบปรามก่อกองการปฏิบัติ แต่ในวันเดียวกัน (24 มิถุนายน 2475) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์

วรพินิตก็ได้พระราชทานลายพระหัตถ์ให้คณะราษฎรนำไปประกาศว่า จุดประสงค์ใหญ่ของคณะราษฎรทำการยึดอำนาจก็เพียงต้องการให้ประเทศสยามมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินขอให้คนไทยอยู่ในความสงบ อย่าฆ่ากันเอง ทั้งคณะราษฎรก็ได้ออกประกาศเช่นกันว่า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตได้ทรงลงนามรับรองคณะราษฎรแล้ว ข้าราชการผู้ใดมีหน้าที่ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามเคย ใครละทิ้งหน้าที่ที่มีความผิด

คณะราษฎรก็ได้มีโทรเลขไปถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะประทับอยู่ที่พระราชวังไกลกังวล แจ้งวัตถุประสงค์ของการทำการปฏิวัติเพื่อต้องการมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินและ ยื่นคำขาดขอให้พระองค์เป็นกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรร่างขึ้น หากพระองค์ปฏิเสธก็จะเลือกเจ้านายพระองค์อื่นขึ้นเป็นกษัตริย์ ดังความตามโทรเลข ดังนี้

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยคณะราษฎร ข้าราชการพลเรือน ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว และได้เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ มีสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นต้น ไว้เป็นประกัน ถ้าหากคณะราษฎรนี้ถูกทำร้ายด้วยประการใด ๆ ก็จะต้องทำร้ายเจ้านายที่รักษาไว้เป็นการตอบแทน

คณะราษฎรไม่ประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันยิ่งใหญ่ก็เพื่อจะมีรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนครและทรงเป็นกษัตริย์ต่อไปโดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น ถ้าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตอบปฏิเสธก็ตีคณะราษฎรก็จะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินโดยเลือกเอาเจ้านายพระองค์อื่นที่เห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา

พันเอก พระยาทรงสุรเดช

พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชหัตถเลขาตอบคณะราษฎรว่า

สวนไกลกังวล

วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475

ถึง ผู้รักษาการณ์พระนครฝ่ายทหาร

ด้วยได้ทราบความสำเนาหนังสือที่ได้ส่งไปยังกระทรวงมูรธาครว่าคณะทหารมีความปรารถนาที่จะเชิญให้ข้าพเจ้ากลับพระนคร เป็นกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ การปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร์ไม่อยากจะเสียเลือดเนื้อกันนี้ เพื่อจัดการโดยละม่อมละมัยไม่ให้ขึ้นชื่อได้ว่าจลาจลเสียหายแก่บ้านเมือง และความจริงข้าพเจ้าก็คิดอยู่ก็คิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงทำนองนี้ คือมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองตามรัฐธรรมนูญ จึงยอมรับที่จะช่วยเป็นตัวเชิด เพื่อคุมโครงการตั้งรัฐบาลให้เป็นรูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งรัฐธรรมนูญโดยสะดวก เพราะว่าถ้าข้าพเจ้าไม่ยอมรับเป็นตัวเชิด นานาประเทศคงจะไม่รับรองรัฐธรรมนูญใหม่นี้ ซึ่งจะเป็นความลำบากยิ่งขึ้นหลายประการ ความจริงตัวข้าพเจ้าเองก็ทราบอยู่แล้วว่ามีอาการทุพพลภาพ และไม่มีลูกสืบสกุล และจะไม่ทนทำงานไปนานเท่าใดนัก ทั้งไม่มีความปรารถนามากใหญ่ไฝสูงเกินศักดิ์ และความสามารถที่จะช่วยพุงชาติของเราให้เจริญเทียมหน้าเขาบ้าง พุฒมานี้เป็นความจริง

ประชาธิปไตย ป.ร.¹⁷ .

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับพระนครในวันที่ 25 มิถุนายนแล้ว เมื่อถึงเวลาหลวงประดิษฐมนูธรรมหรือ ปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วยคณะราษฎรอีก 6 คน ก็ได้เข้าเฝ้าที่วังสุโขทัยในวันรุ่งขึ้นโดยมีรถเกราะติดปืนกลหนักนำหน้าไป¹⁸ เมื่อหลวงประดิษฐ์ฯ นำร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวอ่านถวาย ก็ทรงฟังอย่างสนใจพระทัย ทรงรับว่ายังมีหลายตอนที่ยังไม่เข้าพระราชหฤทัย จึงขอเข้าไปพิจารณาก่อน และจะให้คำตอบในเวลา 17.00 น. ของวันที่ 27 มิถุนายน 2475

มีการกล่าวกันว่าทรงไม่พอพระราชหฤทัยที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้ให้อำนาจแก่ราษฎร เพราะคณะราษฎรจะเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรเองทั้งหมด 70 คน แต่หากพระองค์ด้เวลาให้การตั้งรัฐบาลให้เนิ่นนานออกไปก็จะทำให้บรรยากาศอยู่ในความสับสน อาจ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 48 - 49

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 49 - 50

เกิดเหตุแทรกซ้อนจากการล่าอาณานิคมได้¹⁹ และทรงเห็นว่าเป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว และคณะราษฎรขอร้องให้อยู่ใต้รัฐธรรมนูญเพื่อบ้านเมืองจะได้ดีขึ้น ฉะนั้นในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พระองค์จึงทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 มีผลบังคับใช้ เหตุผลข้อหลังได้เขียนให้ปรากฏอยู่ในอารัมภบทแห่งธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน 2475 ด้วย

โครงสร้างทางการเมืองการปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับแรก

(ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว พุทธศักราช 2475, 27 มิถุนายน 2475)

สาระสำคัญ

1. **ระบอบการปกครอง** : ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 นี้ แม้ มิได้ระบุว่า ประเทศไทยจะปกครองโดยระบอบการปกครองแบบใด แต่ตามเนื้อหาของธรรมนูญแล้ว ต้องการให้อำนาจอธิปไตยเป็นของราษฎร โดยพระมหากษัตริย์ยังคงเป็นประมุขของประเทศ แต่อยู่ใต้ธรรมนูญ ซึ่งหมายถึง อำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์เป็นไปตามที่ธรรมนูญกำหนด และตามที่พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร ได้อ่านประกาศ ฉบับแรกในการปฏิวัติ ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งมีข้อความบางตอนกล่าวถึง “ปาเลียมেন্ট” และระบอบประชาธิปไตยว่า “...ประเทศต่างๆที่เคยปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้เปลี่ยนมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอย่างตะวันตก ...คือประชาชนเป็นใหญ่ ใช้อำนาจอธิปไตยทางสภาผู้แทนราษฎร ...” ก็น่าจะหมายถึงคณะราษฎรต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา ด้วย

2. **โครงสร้างสถาบันทางการเมือง** ประกอบไปด้วย พระมหากษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร(รัฐบาล) และศาล และสถาบันทั้ง 4 เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนราษฎร ตามที่บัญญัติในธรรมนูญฯ มาตรา 2

3. ที่มาของสภาผู้แทนราษฎร

ในระยะแรก (สมัยที่ 1 ก่อนถึงสมัยที่ 2) สภาผู้แทนราษฎร มาจากการจัดตั้งของคณะราษฎร โดย คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้แต่งตั้ง จำนวน 70 นาย

ในสมัยที่ 2 (ภายในเวลา 6 เดือน หรือ จนกว่าการจัดประเทศเป็นไปโดยปกติเรียบร้อยแล้ว) ให้มี สมาชิก 2 ประเภท คือประเภท 1 มาจากการเลือกตั้งจังหวัดละ 1 นาย และประเภท 2

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 53

มาจากผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่แล้วในสมัยที่ 1 เท่ากับจำนวนสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง และเป็นไปจนกว่า ราษฎรทั่วประเทศจะสอบไล่วิชาประถมศึกษาจำนวนเกินกว่าครึ่ง แต่ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมาจากการเลือกตั้งทั้งหมด(มาตรา 10)

อำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร

- ออกกฎหมาย เมื่อพระมหากษัตริย์ประกาศใช้แล้ว จึงบังคับใช้ได้ หากพระมหากษัตริย์มิได้ลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ภายในกำหนด 7 วัน นับแต่รับจากสภาโดยไม่แสดงเหตุผล และส่งคืนมาสภา ถ้าสภาลงมติยืนยันตามมติเดิม แม้พระมหากษัตริย์ไม่เห็นพ้องด้วย สภาก็มีอำนาจออกประกาศให้พระราชบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับได้ (มาตรา 8) มาตรานี้แสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการออกกฎหมายหมดไป แม้จะมีพระราชอำนาจยับยั้งหรือถ่วงดุลได้บ้าง แต่ก็มิใช่เป็นพระราชอำนาจที่เด็ดขาด หากแต่อำนาจของ สภาผู้แทนราษฎร อยู่เหนือพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการออกกฎหมายโดยจะเป็นองค์กรผู้พิจารณาสุดท้าย

- ออกระเบียบ การศึกษาหรือ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามธรรมนูญ

ดูแล ควบคุมกิจการของประเทศ ถอดถอนกรรมการราษฎร หรือ พนักงานรัฐบาล (มาตรา 9)

- ให้ความเห็นชอบการสืบสันตติวงศ์ หรือ ตั้งรัชทายาท (มาตรา 4) ซึ่งทำให้การแต่งตั้งรัชทายาทผู้สืบสันตติวงศ์ มิใช่เป็นพระราชอำนาจโดยเฉพาะของพระมหากษัตริย์ดังแต่ก่อน หากแต่ราษฎรโดยสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนร่วมในการยอมรับรัชทายาท ด้วย

- วินิจฉัยกรณีพระมหากษัตริย์ถูกกล่าวหากระทำผิดคดีอาญา (มาตรา 6) มาตรานี้แม้จะไม่ให้ราษฎรฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ยังศาลได้ แต่พระมหากษัตริย์อาจถูกพิจารณาจากสภาผู้แทนราษฎรได้ในกรณีกระทำผิดทางอาญา คล้ายกับการพิจารณาได้สวนการimpeachment ในระบบประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา กรณี ประธานาธิบดีกระทำผิดทางอาญาอย่างร้ายแรง ซึ่งในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะไม่มีผู้ใดบังอาจกล่าวโทษพระมหากษัตริย์ได้เลย

- เลือกประธานคณะกรรมการราษฎร และ ให้กรรมการพ้นจากหน้าที่กรรมการราษฎรและผู้แทนราษฎร

4. ที่มาของคณะกรรมการราษฎร (หรือ รัฐบาล)

- ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการ 1 คนและกรรมการราษฎร 14 คน

- สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เลือกประธานคณะกรรมการ แล้วประธานคณะกรรมการเลือกกรรมการจำนวน 14 คน จากสภาผู้แทนราษฎร และต้องผ่านการเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรก่อน สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจให้กรรมการราษฎรออกจากหน้าที่ได้ และเลือกตั้งใหม่

อำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการราษฎร (หรือ รัฐบาล)

- คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ ดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภา (มาตรา 28)
 - ออกกฎหมายให้เหมาะแก่การฉุกเฉินได้ แต่ต้องรีบให้สภารับรอง (มาตรา 29)
 - มีอำนาจให้อภัยโทษได้ แต่ต้องต้องนำความขึ้นขอพระบรมราชานุญาตก่อน (มาตรา 30)
 - แนะนำพระมหากษัตริย์ในแต่งตั้งและถอดถอนเสนาบดี(มาตรา 35)
 - เสร็จการเมืองกับต่างประเทศ แล้วรายงานกราบทูลพระมหากษัตริย์ทรงทราบ
- แนะนำการให้สัตยาบันสัญญาทางพระราชไมตรี(มาตรา 36)
- แนะนำพระมหากษัตริย์ประกาศสงคราม (มาตรา 37)
 - สภาหมดอำนาจเมื่อใด คณะกรรมการราษฎรก็หมดอำนาจลงด้วย (มาตรา 34)

สถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ตามรัฐธรรมนูญ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

รัฐธรรมนูญฉบับแรกได้วางหลักการสำคัญเกี่ยวกับสถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไทยไว้ ดังนี้

1. อำนาจอิสระ(หรืออำนาจอธิปไตย)เป็นของ ราษฎร (มาตรา 1)
2. พระมหากษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร ศาล เป็นผู้ใช้อำนาจอิสระสูงสุดแทนประชาชน (มาตรา2)
3. พระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ (มาตรา 3)
4. ในการสืบสันตติวงศ์ พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในการตั้งรัชทายาท แต่ก็ต้องด้วยความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา4) ซึ่งเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยที่ผู้ปกครองต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนก่อน
5. หากพระมหากษัตริย์มีเหตุจำเป็น ทำหน้าที่ไม่ได้หรือไม่อยู่ในพระนคร ก็ให้คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิแทน (มาตรา 5) ทั้งนี้ ก็เพื่อมิให้พระมหากษัตริย์ประวิงเวลาขัดขวางการทำงานของฝ่ายบริหารได้²⁰

²⁰ หลวงจักรปาณิศรศีลวิสุทธิ(วิสุทธิ ไกรฤกษ์), อธิบายรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามเปรียบเทียบกับประเทศ ต่างๆ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยามบรรณกิจ, 2475), น. 27

6. พระมหากษัตริย์ไม่อาจถูกฟ้องร้องคดีอาญาในศาลได้ แต่เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรที่จะวินิจฉัย ซึ่งหมายถึง สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจอยู่เหนือ พระมหากษัตริย์ ในอันที่จะวินิจฉัยความผิดทางอาญาของพระมหากษัตริย์ได้ และในคดีแพ่งพระมหากษัตริย์อาจถูกประชาชนทั่วไปฟ้องให้ต้องรับผิดชอบค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทนได้ ดังเช่นสามัญทั่วไป โดยศาลจะมีอำนาจเหนือพระมหากษัตริย์ ในทางคดีแพ่ง ซึ่งผิดหลักการสากลที่ควรยกย่องประมุขของรัฐ

พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ถูกกลืนจนเกือบสิ้นเชิง พระราชอำนาจถูกถ่ายโอนเป็นของ คณะกรรมการราษฎร(รัฐบาล) สภาผู้แทนราษฎรและศาล เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ร่วมกับพระมหากษัตริย์

พระราชอำนาจที่ยังพอมีอยู่บ้างตามรัฐธรรมนูญ คือ

1. พระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมาย ซึ่งเป็นพระราชอำนาจโดยแท้ที่รัฐธรรมนูญมอบให้ พระองค์สามารถคัดค้านพระราชหัตถ์ได้เอง แต่สภาก็มีอำนาจเหนือกว่าที่จะลงมติยืนยันให้ร่างกฎหมายนั้นผ่านใช้บังคับได้
2. การอภัยโทษเป็นของอำนาจของคณะกรรมการราษฎร แต่ต้องได้รับพระบรมราชานุญาตก่อน

ความขัดแย้งทางการเมืองหลังปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475

หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับถาวร(10 ธันวาคม พ.ศ.2475) ประกาศใช้แล้วได้มีปัญหาความขัดแย้งตามมาอีกหลายประการ จนในที่สุดเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสละราชสมบัติ ได้แก่

1. ความขัดแย้งเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ

หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับถาวร(10 ธันวาคม พ.ศ.2475) ประกาศใช้แล้วได้มีการแต่งตั้งรัฐบาลชุดใหม่โดยสภาผู้แทนลงมติไว้วางใจให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีและมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีรวม 20 คน²¹ เป็นพวกของพระยามโนปกรณนิติธาดาที่นิยมอำนาจเก่าเสียส่วนมาก พระยามโนปกรณนิติธาดาได้มอบให้ หลวงประดิษฐมนูธรรมหรือนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้จัดทำแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ

หลวงประดิษฐมนูธรรมหรือนายปรีดี พนมยงค์ได้เขียน“เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ” เสร็จภายในเดือนมีนาคม 2476 แล้วจัดพิมพ์เป็น “สมุดปกเหลือง” แจกจ่ายทั่วไป ซึ่ง

²¹ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 1762- 2500, น. 509 - 510

เค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นแบบสังคมนิยมผสมเสรีนิยมทุนนิยมและสหกรณ์โดยมีจุดมุ่งหมายให้ราษฎรมีความสุข มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า บ้าน เหมือนบุคคลธรรมดาที่ไม่ยากจนเป็นอันน้อย โดยนโยบายให้ราษฎรทุกคนเป็นข้าราชการ ทำงานให้รัฐบาลตามความรู้ความสามารถ โดยรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินงานจัดหาทุน จัดตั้งสหกรณ์แบ่งงานกันทำและจ่ายเงินเดือนให้ราษฎร ใครมีเงินเหลือก็ให้นำฝากธนาคารแห่งชาติ เพื่อนำไปเป็นทุนผลิตสินค้าต่างๆ โดยเป็นเจ้าของรัฐบาล และให้รัฐบาลซื้อที่ดินคืนมาเป็นของรัฐ เพื่อจัดให้ราษฎรมีที่ดินทำกิน แต่ไม่เป็นการบังคับซื้อ และยังให้โอกาสผู้มั่งมี หรือชักชวนผู้ประกอบการต่างชาติเข้ามาลงทุนประกอบกิจการผลิตสินค้าต่าง ๆ ได้ เพื่อการจัดเก็บภาษีและเก็บภาษีมรดก เป็นรายได้ของรัฐทางหนึ่ง

เค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความคิดเป็นแตกต่างเป็นสองฝ่าย ทั้งเห็นด้วยกับไม่เห็นด้วย และขอแก้ไขบ้าง พวกที่เห็นด้วยคือ ฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคณะราษฎร ฝ่ายไม่เห็นด้วย คือฝ่ายของพระยามโนปกรณนิติธาดาซึ่งเป็นคณะรัฐมนตรี รวมทั้งผู้ก่อการของคณะราษฎร อย่างเช่น ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี หรือแม้แต่พระยาพหลพลพยุหเสนา และพระยาทรงสุรเดช ก็มีให้เห็นด้วยทั้งหมดและขอให้แก้ไขบางส่วน เช่นไม่เห็นด้วยกับการไม่บังคับให้ซื้อที่ดิน ไม่บังคับให้เป็นลูกจ้างสหกรณ์ให้ทำเป็นโครงการเฉพาะส่วนตามกำลัง โดยผู้ที่คัดค้านเห็นว่าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นระบอบคอมมิวนิสต์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง โดยเห็นว่าเป็นเศรษฐกิจระบอบคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ประเทศที่ 2 รองจากประเทศรัสเซีย และอาจเป็นหนทางให้ประเทศต่าง ๆ หาทางบุกรุกครอบครองประเทศไทย เพื่อมิให้เป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งพระองค์ได้มีบันทึกพระบรมราชวินิจฉัยคัดค้านไม่เห็นด้วยหลายประเด็น ดังนี้

“...การจัดการบำรุงเศรษฐกิจนั้นก็ดีแล้ว แต่ความในหมวดนี้ข้าพเจ้าไม่มีความเห็นพิสดาร นอกจากข้อสำคัญมีอยู่เพียงว่าถ้าจะทำได้ตามโครงการเศรษฐกิจนี้เมื่อใด ขอได้จัดการให้ราษฎรได้เป็นผู้เลือกที่จะใช้การเศรษฐกิจดังนี้จริง ๆ ก็ขอให้ฟังเสียงราษฎรจริง ๆ อย่าได้หักโหมบังคับเอาโดยทางอ้อมหรือทางใดทางหนึ่งให้ออกเสียงเห็นด้วยเลย ขออย่าโกรธราษฎรถ้าเขาพากันออกเสียงว่าไม่ชอบด้วยวิธีเหล่านี้ ซึ่งย่อมทำให้เกิดความไม่พอใจแก่พวกของผู้เขียนแน่นอน และอย่าได้ว่าราษฎรนั้นถือทิฐิมานะมงาย หรือเป็นอุปาทวกาลีโลก...

ข้าพเจ้าขอกล่าวว่าราษฎรของเรา ตลอดจนชนชั้นคนขอทานยังมิได้ปรากฏเลยว่าอดตาย คนที่อดตายจะมีก็แต่คนที่กลืนไม่ลงเพราะความเจ็บไข้เท่านั้น แม้แต่สุนัข

ตามวัดก็ปรากฏยังไม่มอดตาย แม้แต่ในปีน้ำท่วม พ.ศ. 2460 ผู้เขียนยังกล่าวเองในเค้าโครงเศรษฐกิจภาค 2 ว่าไม่มีราษฎรที่จะอดตาย เพราะมีข้าวเพียงพอที่จะแจกกันกิน และยังมีเหลือเอาไปจำหน่ายยังต่างประเทศเสียด้วยซ้ำ ความอดอยากเร้นแค้นนี้ย่อมแล้วแต่ตราหุอะไรซึ่งเป็นเครื่องวัด ที่ได้รับเงินเดือน 200 บาทก็นับว่าอดอยากเร้นแค้นก็ได้ ถ้าเทียบการกินอยู่กับผู้ที่ได้เงินเดือน ๆ ละพันบาท...รายงานของชาวต่างประเทศถึงฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกับรัสเซียว่ายังดีกว่าประเทศรัสเซียในหลายๆ ด้านด้วยกัน อีกทั้งรายได้และฐานะการกินอยู่ของราษฎรไทยนั้นสูงกว่าราษฎรชาติอื่น ๆ ทั้งหมดเป็นข้อสนับสนุน...

การตั้งธนาคารแห่งชาตินั้น จะสำเร็จได้ดีหรือไม่นั้น ย่อมแล้วแต่ราษฎรจะเชื่อธนาคารนี้แค่ไหน ถ้ารัฐบาลดำเนินการค้าขาดทุน และเอาเงินจากธนาคารแห่งชาติไปไม่รู้จักจบดังนี้แล้ว ธนาคารเห็นจะอ่อนแอเต็มที ...

การที่จะจัดให้ราษฎรมาทำงานให้แก่รัฐบาลดังนี้ โดยรัฐบาลมีอำนาจเต็มที่จะสั่งอะไรก็ได้ในเวลากำหนดเท่าใดก็ได้ ดังแผนนี้แล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะทำได้ก็คงต้องถึงใช้การบังคับกันอย่างหนัก ถึงกับต้องยิงกัน อย่าลืมนะคนไทยนั้นรักเสรีภาพความเป็นอิสระอยู่ในเลือดแล้ว เขาย่อมสละเสรีภาพไม่ได้แน่ ถ้าจะต้องบังคับอย่างนี้แล้ว จะสมควรละหรือ ...

พิจารณามาแล้วนี้ย่อมเป็นความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า ซึ่งจะเป็นการถูกต้องหรือไม่นั้นก็ขึ้นแต่ความคิดของข้าพเจ้าเท่านั้น การที่จะรู้ว่าใครเป็นคนถูกหรือไม่นั้นก็ต้องทดลองดูเท่านั้นจึงจะเห็นได้ แต่มีข้อสำคัญอันหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนนัยไม่ต้องสงสัยเลยว่า โครงการนี้นั้นเป็นโครงการอันเดียวอย่างแน่นอนกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่ ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ สตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ฯ หรือหลวงประดิษฐ์ฯ จะเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้ ตอบได้ข้อเดียวว่าโครงการทั้ง 2 นี้เหมือนกันหมด เหมือนกันจนรายละเอียดเช่นที่ใช้และรูปของวิธีการกระทำจะผิดกันก็แต่รัสเซียนั้นแก้ไขเป็นไทยหรือไทยนั้นแก้เป็นรัสเซีย ถ้าสตาลินเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ฯ ข้าวสาลีแก้เป็นข้าวสาร หรือข้าวสารแก้เป็นข้าวสาลี รัสเซียเขากลัวอะไร ไทยก็กลัวอย่างนั้นบ้าง รัสเซียเขาหาวิธีปราบดาคนอย่างไร ไทยก็เดินวิธีปราบดาคนอย่างนั้นบ้าง

สภาพารุงเศรษฐกิจของรัสเซียก็มีและในโครงการของเรามีโครงการภาคที่ 1 ที่ 2 ของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้นตรงกับโครงการเศรษฐกิจอันใหม่ และโครงการ 5 ปี นิวอิกโคโนมิกโปลิซีไฟร์เยอร์แพลนของรัสเซียทุกอย่างไป และขั้นที่ 3 นั้นก็คือการ

เปลี่ยนสภาพประเทศไทยให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริงอย่างรัสเซีย ความ
 ขื่อนี้มีข้อพิสูจน์อยู่อย่างชัดเจนในร่างพระราชบัญญัติการประกอบเศรษฐกิจ ในข้อนี้
 ไม่ยอมให้ราษฎรมีสติธิในอสังหาริมทรัพย์ ก็เมื่อโครงการอย่างเดียวกับที่ใช้อยู่ใน
 ประเทศรัสเซียดังกล่าวแล้ว ถ้ารัฐบาลเรายังดำเนินการกระทำทุกอย่างไปโดยตลอดก็
 เปรียบเหมือนรัฐบาลเราช่วยให้สมาคมเทอร์ตอินเตอร์เนชันแนลที่มีความประสงค์จะ
 เปลี่ยนโลกให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์นั้น ดำเนินการไปถึงจุดประสงค์ได้โดยง่าย เพราะ
 การที่เราจะดำเนินการนี้นั้น โดยไม่ต้องสงสัยเลยว่า ในที่สุดเราจะกลายเป็น
 คอมมิวนิสต์ไปอย่างแน่นอน การเป็นคอมมิวนิสต์นี้เป็นเพราะการเศรษฐกิจเป็นไป
 ในทางคอมมิวนิสต์ ไม่ได้กล่าวความว่ารัฐบาลจะจัดทำให้ผู้หญิงเป็นของกลางดังที่วาทัน
 แต่อย่างไรก็ดีประเทศไทยจะต้องกลายเป็นคอมมิวนิสต์ประเทศที่ 2 ของโลกรองจาก
 ประเทศรัสเซีย การที่ไทยจะได้ตำแหน่งอันนี้นั้น ไม่มีใครจะดีใจเท่ากับรัสเซียและ
 สมาคมเทอร์ตอินเตอร์เนชันแนล แต่ส่วนประเทศอื่น ๆ แล้วเขคงไม่พอใจเลย ความ
 ไม่พอใจที่เขาแสดงต่อรัสเซียเวลานี้มีเท่าใด เราก็ย่อมเห็นประจักษ์ชัดเจนแล้ว เราจะ
 อยากให้เขาไม่พอใจในเมืองเรานั้นหรือ การที่จะแก้ตัวว่าการทำดังนี้ถ้าเราไม่ได้ไป
 ครอบงำใครเป็นการทำลายในประเทศของเราเอง และไม่มีข้อใดชี้ชัดในขั้นต้นว่าเป็น
 คอมมิวนิสต์นั้นย่อมไม่มีประโยชน์ เพราะทุกชาติยิ่งเพื่อนบ้านของเราแล้วเขาไม่โง่เลย
 จะตอบเขาเล่นไม่ได้คล่อง ๆ เป็นแน่ เพราะความจริงที่เขาเห็นว่าเราเดินอย่างรัสเซียนั้นก็
 พอที่จะทำให้เขาเข้าใจแล้วว่าเราจะกลายเป็นอะไรไปในที่สุด มิใช่เราจะบอกว่าเราไม่เป็น
 คอมมิวนิสต์ให้คอเทบแตก เขาก็ไม่เชื่อเราเลย ก็เมื่อเขาไม่เชื่อดังนี้ก็จะป็นภัยมากกว่า
 ที่จะเป็นคุณตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในเรื่องที่เราอาจถูกบุกรุกให้เป็นการเสียอธิปไตยได้ เราจะมั่วพูดว่าไม่กลัว
 นั้น เป็นการพูดอย่างผู้หญิงที่เป็นฮิสทีเรียเท่านั้น เพราะใคร ๆ ก็ย่อมเห็นได้ชัดเจนว่า
 ประเทศไทยมิได้มีฐานะเหมือนรัสเซียในการป้องกันภัยภายนอก รัสเซียใหญ่กว่าไทย
 มากนัก ใครจะไปทำอะไรก็ยาก ดังกล่าวมาแล้ว ก็เมื่อเป็นเช่นนี้จะเป็นการสมควร
 แล้วหรือที่เราจะยอมสละความเป็นเอกราชของเราเพื่อให้เป็นที่พอใจประเทศรัสเซียชาติ
 เดียว โครงการอันนี้นั้นอย่าว่าแต่จะทำเลย ถึงแม้จะได้ประกาศออกไปให้ตลอด 3 ภาค
 รวมทั้งคำชี้แจงเท่านั้นก็ตาม คนจะเริ่มตกใจกันเป็นอันมากถึงเกิดความไม่ปกติได้ แล้ว
 ก็ผลร้ายอาจมีมากดังนี้ แล้วเราจะทำอะไร เวลาวิธีวิธีที่จะทำอย่างอื่นก็พอทำได้
 ไปก่อนอีก ในขณะนี้ มี อาทิจิตพยายามชักชวนให้ราษฎรเข้าตั้งสหกรณ์ดำเนินการ
 ดังที่ใช้อยู่ที่ประเทศเดนมาร์ก เป็นต้น มีผู้กล่าวกันว่า ถ้าเราไม่มีโครงการเศรษฐกิจ

เสียเร็ว ๆ แล้ว เราคงแพ้ในสงครามเศรษฐกิจเป็นแน่ เพราะราษฎรของเราไม่มีใครทำการค้าเอง แต่บัดนี้ฐานะประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว มีราษฎรซึ่งเป็นชั้นขุนนางหรือเจ้านายที่ถูกปลดจากราชการเป็นจำนวนมาก กำลังจะก่อการทำมาหากินเอง แต่ยังมัววิตกกังวลอยู่อย่างเดียว รัฐบาลจะไม่ยอมให้ตนไปทำการค้าขายอิสระถ้าขึ้นไปทำเข้าภายหลังอาจเสียหายได้เปล่า ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ข้าพเจ้ายังไม่เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ”²²

ในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2476 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าว ผลปรากฏว่ารัฐมนตรีไม่เห็นด้วย 11 คน โดยมีรัฐมนตรีที่สนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเพียง 3 คน และมีผู้ไม่ออกเสียง 5 คน คือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พ.อ.พระยาพลพล พุทฺธเสนา พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ หลวงพิบูลสงคราม และนายตัว ลพานุกรม²³

ต่อมาพระยามโนปกรณนิติธาดาได้มอบให้หลวงเดชาดิวงส์รวาวัฒน์ และ ม.จ. สกตวรณ วรวรณ ซึ่งเป็นฝ่ายที่เคยเห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม จัดทำร่างนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลขึ้นมาใหม่ ซึ่งยอมรับในหลักการให้ราษฎรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แรงงานของตน ทนของคน โดยรัฐบาลจะช่วยจัดหาตลาดให้ และผู้ที่ไม่มียี่สิบดิน รัฐบาลจะตั้งนิคมโดยซื้อที่ดินหรือให้ราษฎรจับจอง ภายใต้ความช่วยเหลือของรัฐบาล ซึ่งนโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ได้รับการสนับสนุนจากขุนนางเก่าอย่างกว้างขวาง รวมทั้งบุคคลที่เคยเห็นด้วยกับหลวงประดิษฐ์มนูธรรม และเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี เสนอให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ก็ต้องเดินทางออกนอกประเทศไป เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าประเทศไทยจะไม่เป็นคอมมิวนิสต์ และรัฐบาลสัญญาว่าจะให้เงินใช้จ่ายปีละ 1,000 ปอนด์ แล้วออกแถลงการณ์ว่าไปศึกษาต่อต่างประเทศ และพระยามโนปกรณนิติธาดาก็ได้พยายามจะจำกัดอำนาจของคณะราษฎรลงด้วย โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มขุนนางเก่า และฝ่ายทหาร ซึ่งนำโดยพระยาราชวังสัน และพระยาทรงสุรเดช นำพระบรมราชวินิจฉัยดังกล่าวออกเผยแพร่แจกจ่ายโดยเปิดเผย เป็นสมุดปกขาว เพื่อสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มขุนนางเก่ากับคณะราษฎรที่ยังหลงเหลืออยู่

²² เรื่องเดียวกัน, น. 527 - 542

²³ เรื่องเดียวกัน, น. 528 - 529

2.ความขัดแย้งระหว่างพระยามโนปกรณ กับ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คณะราษฎรได้จัดตั้ง“สมาคมคณะราษฎร”มีผู้สนใจมาสมัครเป็นสมาชิกจำนวนมาก ต่อมาในวันที่ 30 มีนาคม 2476 พระยามโนปกรณนิติธาดา จึงออกประกาศห้ามข้าราชการพลเรือน ทหาร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่พอใจ เกิดการโต้เถียงกันอย่างรุนแรง และสภาได้ลงมติว่าการกระทำของรัฐบาลกระทำผิดรัฐธรรมนูญซึ่ง เป็นการตัดสิทธิของบุคคล และในการประชุมสภาเกี่ยวกับงบประมาณ รัฐบาลได้สั่งให้ทหาร ตำรวจค้นอาวุธจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากมีการขัดขวางจะยุบสภาประกาศ งดใช้ รัฐธรรมนูญ ซึ่งยังเพิ่มความขัดแย้ง และมีการอภิปรายโจมตีพระยามโนปกรณนิติธาดาอย่าง รุนแรง ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่สนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรม และใน คณะรัฐมนตรีก็เกิดการแตกเป็น 2 ฝ่าย ประกอบกับมีเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ออกมา และรัฐบาลเกรงว่าเมื่อนโยบายดังกล่าวเข้าสภาได้จะทำให้ชนะ ประเทศจะกลายเป็น คอมมิวนิสต์ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้กราบบังคมทูล ออกประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรยุบคณะรัฐมนตรี และตั้ง คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยไม่มีหลวงประดิษฐมนูธรรม

เนื้อหาของพระราชกฤษฎีกามีข้อความดังนี้

1. ให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรนี้เสีย และห้ามไม่ให้เรียกประชุมจนกว่าจะได้มี สภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ เมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนตามความในรัฐธรรมนูญนั้นแล้ว
2. ให้ยุบคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบันนี้เสีย และให้มีคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหนึ่งนาย และรัฐมนตรีอื่นๆไม่เกิน 20 นาย และให้นายกรัฐมนตรีซึ่งยุบเป็น นายกรัฐมนตรีของคณะรัฐมนตรีใหม่ กับให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างๆอยู่ในเวลานี้ เป็น สมาชิกของคณะรัฐมนตรีใหม่โดยตำแหน่ง ส่วนรัฐมนตรีอื่นๆจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป
3. ตราบใดยังไม่มีมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและยังไม่ได้เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎร ใหม่ และยังไม่ได้ตั้งรัฐมนตรีตามความในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีใหม่ตามความใน พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ เป็นผู้ใช้อำนาจต่าง ๆ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ให้ไว้แก่คณะรัฐมนตรี
4. ตราบใดที่ยังมิได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและยังไม่ได้เรียกประชุมสภา ผู้แทนราษฎรใหม่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติตามคำแนะนำ และยินยอมของคณะรัฐมนตรี
5. ตราบใดที่ยังมิได้มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรและยังไม่ได้เรียกประชุมสภา ผู้แทนราษฎรใหม่นั้น และยังไม่ได้ตั้งคณะรัฐมนตรีตามความในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้รอการใช้

บทบัญญัติต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญซึ่งขัดกับพระราชกฤษฎีกานี้เสีย ส่วนบทบัญญัติอื่น ๆ ให้เป็นอันคงใช้ต่อไป ประกาศ ณ วันที่ 1 เมษายน พุทธศักราช 2476²⁴ และพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ตามมา

3. เกิดการรัฐประหาร วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มิได้ทำให้กลุ่มอำนาจเดิมยอมอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งพยายามจะกำจัดคณะราษฎรและสามารถกำจัดหลวงประดิษฐมนูธรรมออกไปต่างประเทศได้ และปัญหาเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ทำให้กลุ่มทหารคณะราษฎรแตกออกเป็น 2 ฝ่าย พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ และร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ไปเข้าฝ่ายกับพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งมีพระยาราชวังสัน พระยาศรีวิสารวาจา เป็นพวกอยู่แล้ว ทำให้พระยามโนปกรณนิติธาดามีพลังสนับสนุนจะทำการจำกัดฝ่ายคณะราษฎรที่เหลือได้มากขึ้น และได้มีแผนลวงให้พระยาพลพลพยุหะเสนาออกจากเส้นทางการเมืองด้วยดี พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ จึงไปหาพระยาพลพลพยุหะเสนา ตกลงกันลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองทั้ง 4 คน ซึ่งพระยาพลพลพยุหะเสนายอมตกลงเช่นลาออกซึ่งจะมีผลวันที่ 24 มิถุนายน 2476 แต่เมื่อ พ.ท.หลวงพิบูลสงครามแจ้งพระยาพลพลพยุหะเสนาว่า การลาออกจากการเมืองเป็นการ“ตกหลุมพราง” ของพระยาทรงสุรเดช และให้เห็นแก่คณะราษฎรที่ร่วมกันเสี่ยงตายทำการปฏิวัติกันมา พระยาพลพลพยุหะเสนาและพ.ท.หลวงพิบูลสงครามจึงร่วมกับคณะราษฎรสายทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนที่คุมกำลังอยู่ ทำการยึดอำนาจคืนจากพระยามโนปกรณนิติธาดา ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 โดยที่พระยาทรงสุรเดชไม่ทันตั้งตัว ด้วยเหตุที่คณะรัฐมนตรีปิดสภาผู้แทนราษฎร แล้วคว่ำรัฐธรรมนูญ

มีข้อเท็จจริงอีกด้านหนึ่ง(จากหนังสือการเมืองการปกครองไทยพ.ศ.1762-2500 โดย สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ หน้า 576) ว่า “ในการที่หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องไปประเทศฝรั่งเศสเนื่องจากปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจ” พระยาพลพลพยุหะเสนา และหลวงพิบูลสงคราม ได้ให้หลวงอดุลเดชจรัส กระซิบบอกกับหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าให้ยอมรับเงื่อนไขของพระยามโนปกรณนิติธาดาที่ให้ไปอยู่ต่างประเทศ เพราะเพื่อนฝูงผู้ก่อการซึ่งอยู่ข้างหลังจะได้คิดแก้ไขให้กลับมาในภายหลัง” จึงเป็นการไม่แน่ว่า พระยาพลพลพยุหะเสนาวางมือจากการเมืองจริง ๆ

²⁴ โรม บุนนาค, คู่มือรัฐประหาร, น. 60

การทำรัฐประหารครั้งนี้ มีผลให้รัฐธรรมนูญยังคงใช้ได้และสภาเปิดประชุมต่อไปได้ และสภาได้ลงมติรับรองให้พระยาพลพลพยุหะเสนานายกรัฐมนตรี ส่วนพระยามโนปกรณนิติธาดา ขอลี้ภัยไปอยู่ที่ป็นัง (จนถึงอนิจกรรมในปี 2491) แต่การบริหารงานก็ยังต้องใช้พวก ขุนนางเก่าที่แสดงตนเป็นศัตรูต่อคณะราษฎร ทำงานต่อไป ส่วนหลวงประดิษฐมนูธรรมได้เดินทางกลับประเทศไทยในต้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2476

4. เกิดกบฏบวรเดช

ระหว่างวันที่ 11-24 ตุลาคม พ.ศ. 2476 นำโดย พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชซึ่งเป็นทหารนอกประจำการ และผู้ผิดหวังจากการเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อการปฏิวัติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีเกรงกลัวว่ารัฐบาลของพระยาพลพลพยุหะเสนาคณะราษฎรซึ่งได้เชิญหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศจะใช้นโยบายเศรษฐกิจเปลี่ยนประเทศเป็นคอมมิวนิสต์ จึงได้ทำการรวบรวมทหารบกจาก อุบลราชธานี นครราชสีมา ปราจีนบุรี อุทัยธานี เพชรบุรี เข้าทำการยึดคืนอำนาจจากรัฐบาลพระยาพลพลพยุหะเสนา มีการยิงต่อสู้กันระหว่างทหารทั้งสองฝ่าย แต่ไม่สามารถต่อสู้กับกำลังของทหารฝ่ายรัฐบาล ซึ่งนำโดย พ.ท.หลวงพิบูลสงครามได้ มีทหารถูกยิงล้มตาย ถูกจับ จำนวนมาก พระองค์เจ้าบวรเดชทรงหนีลี้ภัยไปกรุงไชงฮั่น

5. ความขัดแย้งระหว่างรัชกาลที่ 7 กับ คณะราษฎร

5.1 ผลจากกบฏบวรเดช คณะราษฎรและรัฐบาลเข้าใจว่าพระมหากษัตริย์สนับสนุนการกบฏ ประกอบกับเมื่อรัฐบาลทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ให้เสด็จกลับพระนครขณะที่มีการสู้รบกับพวกกบฏ พระองค์กลับเสด็จไปประทับที่สงขลา ทำให้รัฐบาลขาดความเชื่อถือในพระองค์ และฐานะของพระองค์กับพระราชวงศ์ในสายตาของคณะราษฎรตกต่ำลง ทำให้พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์เดินทางไปพำนักยังต่างประเทศ เพื่อหลบเลี่ยงแรงกดดันทางการเมือง²⁵

5.2 หลังกบฏบวรเดช คณะราษฎรโดยสภาผู้แทนราษฎรได้ออก พ.ร.บ. 2 ฉบับ คือ

1. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 เพื่อพิจารณาคดีกบฏบวรเดชโดยเฉพาะและมิให้การพิจารณาคดีเป็นไปล่าช้า
2. พ.ร.บ. ป้องกันรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 แต่รัชกาลที่ 7 ไม่ทรงเห็นด้วย เนื่องจากเห็นว่าขัดกับหลักเสรีภาพของบุคคล และเห็นว่า เป็นกฎหมายที่ไม่ให้โอกาสต่อสู้คดีในศาล แต่มีการชำระโดยคณะกรรมการอย่างลับไม่เปิดเผย พระองค์ตรัสว่า แม้พระองค์มีอำนาจสิทธิขาดอยู่ในมือก็ยังไม่เคยใช้วิธีเช่นนี้ และขอให้ยกเลิกการจัดตั้งศาลพิเศษนี้เสีย

²⁵ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 1762-2500, น. 598

5.3 งบประมาณทหารรักษาวังถูกตัด รัฐบาลตัดทอนกำลังและงบประมาณของทหารรักษาพระราชวังลงไปมาก และปลดนายทหารรักษาวังอีกหลายคน รัชกาลที่ 7 ทรงมีพระราชประสงค์ให้ทหารรักษาวังมีอาวุธเช่นเดียวกับทหารราบ เพื่อประกันความปลอดภัยพระราชวงศ์ แต่รัฐบาลไม่ยอมตามพระประสงค์

5.4 ทรงยับยั้งกฎหมาย 2 ฉบับ²⁶ ได้แก่

1. ร่างพ.ร.บ.อากรรมรคกของการรับมรดก พ.ศ. 2477 สภาเสนอให้ลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2472 รัชกาลที่ 7 ไม่ลงพระปรมาภิไธย และทรงเดิมข้อความลงในร่างว่า “พระราชทรัพย์สินใด ๆ ที่เป็นพระราชมรดกตกไปยังผู้อื่นนอกจากผู้สืบราชสมบัติ ต้องเสียอากรรมรคก นอกจากเป็นพระราชทรัพย์ฝ่ายพระมหากษัตริย์ ไม่ต้องเสีย ภาษีอากรรมรคก” แล้วคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรลงมติลับยื่นขึ้นร่างเดิมและมอบให้ ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณไปกราบทูลถวายรายงานว่าร่าง พ.ร.บ.นี้ตรงกับพระราชประสงค์ จึงยอมลงพระปรมาภิไธย

2. ร่าง พ.ร.บ. แก้ไขลักษณะอาญา พ.ศ. 2477 สภาผู้แทนราษฎรได้แก้ไขการประหารชีวิตจากตัดหัวเป็นยิงเสียให้ตายและให้เอาตัวไปประหารชีวิตภายใน 60 วันนับแต่คำพิพากษาถึงที่สุด และนำเสนอวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2477 เพื่อลงพระปรมาภิไธย แต่พระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยคืนมายังสภา เพื่อให้กำหนดให้มีการทูลเกล้าถวายฎีกา เพื่อขอพระราชทานอภัยโทษ และยอมให้ญาติของผู้ต้องคำพิพากษาทูลเกล้าแทนได้ด้วย และระหว่างทูลเกล้าให้รอการประหารชีวิต ต้องมีข้อบัญญัติให้ชัดเจนว่าฎีกานั้นจะต้องนำขึ้นทูลเกล้าโดยไม่ชักช้า ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรลงมติลับยื่นขึ้นตามร่างเดิมและทูลเกล้าถวายอีกครั้ง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยหรือคืนมาในกำหนด สภาผู้แทนราษฎรจึงประกาศเป็นกฎหมายใช้บังคับต่อไป

5.5. ข้อเรียกร้องของรัชกาลที่ 7 ไม่ได้รับตอบสนองจากรัฐบาล กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ทรงเรียกร้องให้สภาผู้แทนราษฎรแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 ใหม่ เพราะเท่าที่ผ่านมารัฐบาลมักเลือกแต่สมาชิกในคณะราษฎรโดยมิได้คำนึงถึงคุณวุฒิและความเหมาะสม

2. กรณีสภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ร่างพระราชบัญญัติ ที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอบายยังจะต้องได้เสียง 3 ใน 4 ของสมาชิกทั้งหมด มิใช่ถือเอาเสียงข้างมากเท่านั้น

²⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 600

3. ทรงขอให้มีการอภัยโทษนักการเมืองกบฏบวรเดช จากโทษประหารชีวิตตลอดเหลือเนรเทศ 10 ปี โทษจำคุกตลอดชีวิตตลอดเหลือเนรเทศ 5 ปี นอกนั้นขอให้ปล่อยตัวไปและยุติการดำเนินคดีกับผู้ที่กำลังติดตามจับกุม หรือ กำลังถูกฟ้อง แต่รัฐบาลมีมติว่ารัฐบาลทำถูกต้องแล้ว

ร.7 สละราชสมบัติ

เมื่อข้อเรียกร้องของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ไม่เป็นผล พระองค์จึงได้สละราชสมบัติ ปรากฏตามเหตุผลในพระราชหัตถเลขา ดังนี้²⁷

ป/ร.

บ้านโนลแครงลี ประเทศอังกฤษ

เมื่อพระยาพลพลพยุหะเสนากับพวกได้ทำการยึดอำนาจการปกครองโดยใช้กำลังทหาร วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้วได้มีหนังสือมาอัญเชิญข้าพเจ้าให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระมหากษัตริย์ ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้รับคำเชิญนั้นเพราะเข้าใจว่า พระยาพลฯ และพวกจะสถาปนารัฐธรรมนูญตามแบบประเทศทั้งหลาย ซึ่งใช้การปกครองตามหลักนั้น เพื่อให้ประชาราษฎร์ได้มีสิทธิออกเสียงในวิธีการปกครองประเทศและนโยบายต่าง ๆ อันจะเป็นส่วนได้เสียแก่ประชาชนทั่วไป ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในวิธีการเช่นนั้นอยู่เสมอ และกำลังดำริจะจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศสยามให้เป็นไปตามรูปนั้น โดยมีให้มีการกระทบกระเทือนอันร้ายแรง เมื่อมีเหตุอันรุนแรงขึ้นเสียก่อนแล้วและเมื่อผู้ก่อการรุนแรงนั้นอ้างว่ามีความประสงค์จะสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเท่านั้น ก็เป็นอันไม่ผิดกับหลักการที่ข้าพเจ้ามีความประสงค์อยู่เหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงเห็นความโน้มตามความประสงค์ของผู้ก่อการยึดอำนาจนั้นได้เพื่อหวังความสงบราบคาบภายในประเทศ ข้าพเจ้าได้พยายามช่วยเหลือในการที่จะรักษาความสงบราบคาบ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงอันสำคัญเป็นไปโดยราบรื่นที่สุดที่จะเป็นไปได้ แต่ความพยายามของข้าพเจ้าไร้ผล โดยเหตุที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหาได้กระทำให้บังเกิดมีเสรีภาพในการเมืองอย่างสมบูรณ์ขึ้นใหม่ และมีได้ฟังความเห็นของราษฎรโดยแท้จริง และจากรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับจะถึงเห็นได้ว่าอำนาจที่จะกำหนดนโยบายต่าง ๆ นั้นจะตกอยู่กับคณะผู้ก่อการและผู้สนับสนุน เป็น

²⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 603

พวกพ้องเท่านั้น มิได้ตกกับผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือก เช่น ในฉบับชั่วคราวแสดงให้เห็นว่า ถ้าผู้ใดไม่ได้รับความเห็นชอบของผู้ก่อการจะไม่ได้เป็นผู้แทนราษฎรเลย

ฉบับถาวรได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นตามคำขอร้องของข้าพเจ้า แต่ก็ยังมีสมาชิก ซึ่งตนเลือกเองเข้ากำกับอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรถึงครึ่งหนึ่ง การที่ข้าพเจ้ายินยอมให้มีสมาชิก 2 ประเภทก็โดยหวังว่าสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งข้าพเจ้าตั้งนั้นจะเลือกจากบุคคลที่รอบรู้การงานและชำนาญในวิธีดำเนินการปกครองโดยทั่วไป ไม่จำกัดว่าเป็นพวกใดคณะใด แต่ครั้นถึงเวลาที่จะตั้งสมาชิกประเภท 2 ขึ้น ข้าพเจ้าหาได้มีโอกาสแนะนำในการเลือกเลย และคณะรัฐบาลก็เลือกเอาแต่เฉพาะผู้ที่เป็พวกพ้องของตนเกือบทั้งนั้น มิได้คิดถึงความชำนาญ นอกจากนี้ คณะผู้ก่อการบางส่วนได้มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงโครงการเศรษฐกิจของประเทศอย่างใหญ่หลวง จึงเกิดแตกร้างกันขึ้นเองในคณะผู้ก่อการและพวกพ้องจนต้องมีการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยคำแนะนำของรัฐบาล ซึ่งมีตำแหน่งอยู่ในเวลานั้น ทั้งนี้เป็นเหตุให้มีการปั่นป่วนในการเมือง ต่อมาพระยาพหลฯ กับพวกก็กลับเข้ามายึดอำนาจโดยกำลังทหารเป็นครั้งที่ 2 และแต่นั้นมาความหวังที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นไปโดยราบรื่นก็ลดน้อยลง

เนื่องจากเหตุที่คณะผู้ก่อการมิได้กระทำให้มีเสรีภาพในการเมืองอันแท้จริง และประชาชนไม่ได้มีโอกาสออกเสียงก่อนที่จะดำเนินนโยบายอันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้มีการกบฏขึ้นถึงกับต้องต่อสู้ฆ่าฟันกันเองระหว่าง

วิธีนี้ รัฐบาลก็ไม่ยอม

ข้าพเจ้าเห็นว่ารัฐบาลและพวกพ้องใช้วิธีการปกครอง ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักการของเสรีภาพในตัวบุคคล และหลักความยุติธรรมตามความเข้าใจและยึดถือของเมื่อข้าพเจ้าได้ขอร้องให้เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเสีย ให้เข้ารูปประชาธิปไตยอันแท้จริง เพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ประชาชน คณะรัฐบาลและพวกซึ่งกุมอำนาจบริบูรณ์ในเวลานี้ก็ไม่ยินยอม ข้าพเจ้าได้ร้องขอให้ราษฎรได้มีโอกาสออกเสียงก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงหลักการและนโยบายสำคัญอันจะมีผลได้เสียแก่พลเรือนรัฐบาลก็ไม่ยินยอม และแม้แต่การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องสำคัญ เช่น เรื่องคำร้องขอต่าง ๆ ของข้าพเจ้า สมาชิกก็มิได้มีโอกาสพิจารณาเรื่องโดยถ่องแท้ และละเลยคลอเคลียก่อน เพราะถูกเร่งรัดให้ลงมติอย่างเร่งด่วน ภายในวาระประชุมเดียว นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายใช้วิธีปราบปรามบุคคล ซึ่งถูกกล่าวหาว่าทำความผิดทางการเมืองในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือ ไม่ให้โอกาสต่อสู้คดีในศาล มีการชำระโดยคณะกรรมการอย่าง

ลับ ไม่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้ในเมื่ออำนาจสิทธิขาดยังอยู่ในมือข้าพเจ้าเอง และข้าพเจ้าได้ขอร้องให้เลิกใช้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะยินยอมให้ผู้ใดคณะใดใช้วิธีปกครองอย่างนั้นในนามข้าพเจ้าต่อไปได้

ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้แก่ราษฎรทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาชนราษฎร

บัดนี้ ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมีสติหรือออกเสียงในนโยบายของประเทศโดยแท้จริงไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึกว่าการนี้หมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติและออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าสละสิทธิทั้งปวงที่ข้าพเจ้ามีอยู่ ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ แต่ข้าพเจ้าสงวนสิทธิทั้งปวงอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมมา ก่อนที่ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์

ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์จะบ่งนามผู้ใดผู้หนึ่ง ให้เป็นผู้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ต่อไป ตามที่ข้าพเจ้ามีสิทธิจะทำได้ตามกฎหมายมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์

อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะให้ผู้ใดก่อการไม่สงบขึ้นในประเทศเพื่อประโยชน์ของข้าพเจ้า ถ้าหากมีใครอ้างใช้นามของข้าพเจ้า ฟังเข้าใจว่ามีได้เป็นไปโดยความยินยอมเห็นชอบหรือสนับสนุนของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่ไม่สามารถจะยังประโยชน์ให้แก่ประชาชน และประเทศชาติของข้าพเจ้าต่อไปได้ตามความตั้งใจและความหวังซึ่งรับสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คงจะได้แต่ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ประเทศสยามจงได้ประสบความเจริญและขอประชาชนชาวสยามจงได้มีความสุขสบาย

(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก ประ.

วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2478

เวลา 13 นาฬิกา 45 นาที

สถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยไทย

หลังรัชกาลที่ 7 สละราชสมบัติแล้ว รัฐสภาได้อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล พระชนมายุ 10 พรรษา ขึ้นครองราชย์ โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และ พระองค์ศึกษาอยู่ต่างประเทศ ในเวลาต่อมาได้มีการทำรัฐประหารโดยกลุ่มทหารเกิดขึ้นหลาย ยุคหลายสมัย เป็นการแย่งชิงอำนาจระหว่าง คณะทหารกลุ่มใหม่กับ คณะราษฎร และคณะทหาร กับ นักการเมืองอาชีพ ซึ่งนับถึงปัจจุบันประเทศไทยมีการทำรัฐประหารยึดอำนาจที่สำเร็จ 11 ครั้ง และไม่สำเร็จ อีก หลาย ครั้ง ทุกครั้งที่มีการทำรัฐประหารยึดอำนาจสำเร็จ รัฐธรรมนูญต้อง ถูกล้มเลิกโดยปริยาย และมีการเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ เป็น รัฐธรรมนูญการปกครองชั่วคราว บ้าง และรัฐธรรมนูญฉบับถาวรบ้าง นับถึงพ.ศ. 2549 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 17 ฉบับ พระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญจึงถูกเขียนขึ้นมาใหม่ด้วยทุกครั้ง ตามเจตนารมณ์ของผู้ยึดอำนาจ หรือ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ และบริบททางการเมือง

อย่างไรก็ดีนับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ พระราช อำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงเห็นพ้องด้วยกับรัฐธรรมนูญฉบับถาวร 10 ธันวาคม 2475 ที่กำหนดให้พระบรม วงศานุวงศ์อยู่นอกเหนือการเมือง รวมทั้งคณะราษฎรไม่นิยมเจ้ามากนัก พระบรมวงศานุวงศ์ต่างก็ หลีกหนีจากการเมือง เสด็จออกไปอยู่ต่างประเทศ ไม่เกี่ยวข้องทางการเมือง และรัชกาลที่ 7 เอง ก็เกิดปัญหาขัดแย้งทางการเมืองกับคณะราษฎรจนต้องสละราชสมบัติ นอกจากกบฏบวรเดชแล้ว จึงแทบจะไม่มีพระบรมวงศานุวงศ์ใดที่ต้องการจะยึดอำนาจกลับคืนไปสู่ระบอบราชาธิปไตย อีก ทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 ก็ทรงพระเยาว์ ศึกษาอยู่ต่างประเทศ มีแต่คณะ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เหตุการณ์การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในระยะต่อมาจึงไม่ เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์โดยตรง การเมืองหลังรัชกาลที่ 7 มาถึงในสมัยรัชกาลที่ 8 ต่อ รัชกาลที่ 9 จึงเป็นเรื่องการเมืองของนักการเมืองและทหารหลายรุ่นเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจ แต่ก็ยังเขียนรับรองในรัฐธรรมนูญว่าอำนาจธิปไตยเป็นของปวงชน เป็นประชาธิปไตยแบบ ไทยๆ การเมืองจึงเป็นเรื่องของ รัฐสภา ได้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้ง สมาชิกวุฒิสภาและนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมาจากการแต่งตั้ง ส่วนพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์มีทิศทางไปตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข คืออยู่ใต้รัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ใช้อำนาจธิปไตยผ่านทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล โดยมีผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ส่วนมากแล้วพระมหากษัตริย์ไม่มี พระราชอำนาจทางการเมืองโดยพระองค์เอง นอกจากพระราชอำนาจยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ ซึ่ง

มีเพียง5ครั้งใน75ปี(2รัชกาล)ซึ่งถือว่าใช้น้อยมาก แต่มีบางยุคที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจทางการเมืองโดยตรงได้ด้วย เช่น มีพระราชอำนาจในการแต่งตั้งวุฒิสมาชิก ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ยึดอำนาจที่จะสืบทอดอำนาจต่อไป หรือ บางยุคอาจให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจยับยั้งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยการให้ประชาชนลงประชามติในร่างรัฐธรรมนูญหรือการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นเรื่องในรายละเอียดของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับว่า ผู้มีอำนาจทางการเมืองจะวางบทบัญญัติเกี่ยวกับพระราชอำนาจ หรือมีแนวคิดอย่างไรบ้าง ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป